

**KAZALA, POSEBNO PREDMETNA
IZRADA I PRIMJERI**
INDEXES, WITH STRESS ON SUBJECT INDEXES
CONSTRUCTION AND EXAMPLES

Jelica Lešćić

Knjižnica Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
jlescic@hazu.hr

UDK / UDC 014.5
Pregledni rad / Review
Primljeno / Received: 9. 6. 2003.

Sažetak

Kazala, posebno predmetna, mogu biti prisutna u svim oblicima dokumenata. Neovisno o tome jesu li to 'tradicionalni' – tiskani dokumenti, elektronički dokumenti ili mrežni dokumenti, vrste kazala koja se uz njih mogu izraditi i načela njihove izrade su ista. Indeksiranje je sam postupak izrade kazala, odnosno određivanje pristupnica po kojima se dokument/zbirka dokumenata/znanje može pretraživati. Zato se kazala i postupak indeksiranja smatraju načinom organizacije znanja, alatom čija je namjena pomoći pri komunikaciji između informacije i onoga kome je ona potrebna.

Ključne riječi: kazala, predmetna kazala, indeksiranje, organizacija znanja

Summary

Indexes, particularly subject indexes, are very often a part of any form of publication: 'traditional' printed documents, e-documents and web-documents, and yet the principles of construction and types of indexes are the same for all of them. Indexing is the procedure of constructing an index – definition and choice of access points to the documents/collection of documents/knowledge. Index and indexing is a way of organising knowledge, a tool designed to serve as a helpful communication between the information and the one who needs it.

Keywords: indexes, subject indexes, indexing, knowledge organization

---

Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 3-4(2003), 59-79

ISSN 0507-1925

© VBH 2003.

1. Uvodna napomena

Ovaj rad, kao prilog području sadržajne obrade,¹ usmjeren je na razmatranje problema izrade kazala. Rad čine dvije cjeline – prva daje pregled novijih teorijskih razmatranja ovog područja, a druga pregled prakse na izabranim primjerima. U sažetom obliku rad nastoji obuhvatiti sljedeće podteme: određenje odnosnoga stručnoga nazivlja; indeksiranje/predmetno označivanje² općenito; vrste kazala te predmetna kazala (s obrazloženim primjerima).

U stručnoj literaturi povijest³ i teorija⁴ predmetnog označivanja i izrade kazala rijetko su, osim usputno, tema radova. Također, potpuno je jasno da bi svaka od prethodno navedenih podtema mogla biti predmet zasebnoga stručnog prikaza, a ovim se radom želi potaknuti stručna rasprava o tim pitanjima.

2. Stručno nazivlje

Potrebno je, temeljem dostupnih stručnih radova, pobliže odrediti stručne nazive koji se koriste u ovom radu.⁵ Definicije su preuzete iz navedenih izvora bez pretenzija ulaženja u vlastita teoretska razmatranja iz čega nužno proizlazi činjenica da se svaki ovaj pojam može i drugačije odrediti.

Kazalo je stručni sustavni vodič do jednog dokumenta ili dokumenata (tiskanih, elektroničkih, mrežnih) koji se nalaze u zbirci dokumenata ili do pojmovna

¹ Više o sadržajnoj obradi, posebice u Hrvatskoj, vidjeti u: Predmetna obradba - ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Lešćić i Jasna Petric. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998.

² U hrvatskoj stručnoj knjižničarskoj literaturi u uporabi su sljedeći stručni izrazi: '*sadržajna obradba*': odnosi se na klasifikaciju i predmetno označivanje; '*predmetna analiza*': razlaganje sadržaja dokumenta koje prethodi sadržajnoj obradi; '*predmetno označivanje*': dodjeljivanje predmetnih jedinica, a koristi se podjednako često kao i izraz '*indeksiranje*' koji ima isto značenje.

³ Opsežnije o povijesti predmetnog označivanja i izrade kazala vidjeti, na primjer, u: Mikačić, Mira. Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1996.; Wellisch, Hans H. Indexing from A to Z. 2nd ed. New York : H. W. Wilson, 1996.; The oldest printed indexes. // The Indexer 15, 2(1986), 73-82; www.asindexing.org (2003-10-15)

⁴ Više o teoriji predmetnog označivanja i izrade kazala vidjeti, na primjer, u: Lancaster, Fredrik Wilfrid. Indexing and abstracting in theory and practice. 2nd ed. Champaign, Ill. : Graduate School of Library and Information Science, 1998.; Lang, F. H. Inhaltserschliessung. // Laispien, Klaus et al. Grundlagen der praktischen Information und Dokumentation. München : Saur, 1980.; Mikačić, M. Nav. dj.; Soergel, Dagobert. Indexing languages and thesauri. Los Angeles : Melville Publishing Company, 1974.; Tuđman, Miroslav. Obavijest i znanje. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1990.; www.asindexing.org

⁵ '*Stručni naziv*' u značenju '*termin*' ('*termin*': 1. naziv, stručni naziv, 2. određeno i dogovoreno vrijeme, rok: *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje [etc.], 1999.)

koji su izvedeni iz zbirke⁶ dokumenata. Te jedinice ili izvedeni pojmovi zastupljeni su jedinicama u kazalu u pretraživom redosljedju kao što je abecedni, kronološki, numerički. Temeljni je element kazala jedinica kazala koja se sastoji od elemenata za identifikaciju jedinice ili naziva (ključna riječ, ključni izraz, simbol) i elemenata pomoću kojih se jedinica kazala i građa koja je vezana uz određeni pojam mogu povezati - npr., broj stranice.⁷ U ovom smislu predmetno kazalo izražava sadržaj dokumenta i mjesto na kojem se predmetne informacije iskazane pojedinim stručnim nazivima⁸ nalaze u dokumentu. Razmatranja o postupcima izrade kazala nužno se isprepliću s razmatranjima koja se odnose na rezultate tih postupaka – kazala sama.

Kazalo je najčešće abecedni popis tema, imena osoba, naziva mjesta itd., koji su spomenuti u dokumentu/nizu dokumenata, a upućuje na kojem se mjestu/mjestima oni pojavljuju u izvornom dokumentu/dokumentima, što se postiže navođenjem broja stranice, poglavlja ili broja jedinice izvornoga dokumenta. Jedinice kazala imaju redosljed različit od redosljeda u kojemu su predmetne informacije navedene u dokumentu ili zbirci dokumenata koji/koja se indeksira.

Jedinica kazala (indeksna jedinica) pojedinačni je zapis u kazalu. Sastoji se od odrednice i oznake mjesta. Odrednici se, ako je to potrebno, može dodati pododrednica i/ili označitelj koji su dio odrednice, te napomena.

Odrednica (indeksna odrednica) jest naziv koji u kazalu zastupa pojam iz dokumenta.

Pododrednica (indeksna pododrednica) jest odrednica koja se dodaje radi pobližeg označivanja odrednice i sužavanja njezina značenja i razlikovanja jedinica kazala koje imaju istu odrednicu.

Označitelj je naziv koji se dodaje odrednici da je pobliže označi i/ili razlikuje od homografa u istom kazalu. Dio je odrednice i navodi se u okruglim zagradama (...).

Oznaka mjesta jest oznaka dokumenta u zbirci/dijela dokumenta (na primjer, stranica, poglavlje) na koji se odnosi odrednica. Navodi se iza odrednice.

Napomena je objašnjenje dodano odrednici koje pojašnjava sadržaj i/ili uporabu odrednice u kazalu. Nije dio odrednice.

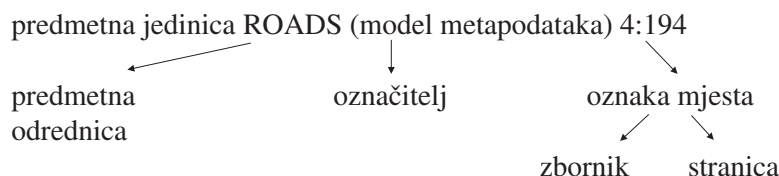
Uputni sustav čine upute “*vidi i*” i “*vidi*”. Unakrsna uputa “*vidi i*” jest uputa s odrednice iza koje slijedi jedna ili više oznaka mjesta za jednu ili više odrednica pod kojima će se pronaći srodna informacija. Uputa “*vidi*” uputa je s neusvojene (varijantne ili dr.) odrednice na usvojenu odrednicu.

⁶ Termin ‘*zbirka*’ odnosi se na građu koja se indeksira, a to mogu biti monografske publikacije, antologije, enciklopedije, časopisi, neknjižna građa i dr.

⁷ Rotham, J. Index, indexer, indexing. // Encyclopedia of library and information science 11(1974), 286-287.

⁸ Izrazi ‘*naziv*’, ‘*stručni naziv*’ i ‘*termin*’ u radu se koriste kao istoznačnice.

*Primjer*⁹

Primjeri ostalih vrsta jedinica kazala

osobno ime:	Čorkalo, Katica
obiteljsko ime:	Mažuranić (obitelj)
korporativni naziv:	Hrvatsko knjižničarsko društvo
zemljopisni naziv:	Rab (otok)
naslov:	<i>Encyclopedia Britannica 98 on CD</i>

Knjižničarstvu srodno područje informacijskih znanosti rabi i srodno stručno nazivlje. *Kazalo* određuje kao “sekundarni dokument što sadrži sređeni popis odabranih naziva koji se javljaju u nekom dokumentu s uputom na mjesto u tom dokumentu; sređeni popis uputa na sadržaje neke datoteke ili dokumenta zajedno s uputnicama za identifikaciju ili lokaciju tih sadržaja. Kazalo može biti samostalan dokument, dio dokumenta ili dodatak nekom dokumentu”,¹⁰ a *jedinicu kazala* kao “osnovni element kazala kojim se određuje mjesto nekog podatka u jednom dokumentu”.¹¹ I određenje ostalih pojmova ne odstupa od početno navedenoga.

3. Indeksiranje/predmetno označivanje općenito

Indeksiranje je proces izrade jedinica kazala pri čemu su temeljni postupci: pregled dokumenta; analiza sadržaja; označivanje pojedinih pojmova odgovarajućim jedinicama i dodavanje točne oznake mjesta svakoj jedinici u svrhu utvrđivanja gdje se ona u dokumentu nalazi kako bi se mogla pretraživati,¹² pri čemu uvijek treba imati na umu da svako indeksiranje nije uvijek i predmetno indeksiranje.

Tuđman određuje *indeksiranje* kako slijedi: “... pod indeksiranjem se podrazumijeva skup principa, metoda, postupaka i njihovih primjena u informacijskom

⁹ Primjer je preuzet iz: 4. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 276.

¹⁰ Tuđman, M. Nav. dj., str. 187.

¹¹ Isto, str. 185.

¹² International encyclopedia of information and library science. London : Routledge, 1997. Str. 169.

procesu, kojima se dokumentu dodjeljuju termini (ključne riječi ili kodovi), a u cilju opisivanja njihova sadržaja i kasnije njihovog ponovnog pronalaženja. Sam postupak indeksiranja podijeljen je u tri operacije: 1) analiza dokumenta ... 2) "prevođenje" odabranih pojmova ... u neki kontrolirani ili standardizirani dokumentacijski jezik 3) odabir i slaganje indeksnih oznaka prema pravilima dokumentacijskog jezika".¹³ Prema istom izvoru, *indeksna oznaka* je "generički pojam koji objedinjuje deskriptor i notaciju ... svaki skup riječi ili danih simbola dodijeljenih nekoj jedinici prilikom indeksiranja koji se koristi za formiranje jedne odrednice".¹⁴

Indeksiranje je jedna od temeljnih metoda koje se koriste za organizaciju znanja. Uključuje analizu i opis sadržaja dokumenata na takav način da ga je moguće identificirati u pretraživanju. To je dakle postupak analize sadržaja dokumenta/zbirke dokumenata i prevođenje rezultata te analize u nazive koji će se koristiti u kazalu kao organiziranoj skupini tih naziva koja dopušta pronalaženje i pretraživanje informacije.¹⁵ U indeksiranju će biti zastupljena samo nekolicina pojmova¹⁶ iz dokumenta, jer osoba koja indeksira ne ponavlja cijeli sadržaj dokumenta nego mora načiniti izbor - odlučiti koji će pojmovi biti indeksirani, a da bi se dokument mogao pronaći.

Teorija indeksiranja razlikuje indeksiranje riječima (*word indexing*), koje se često naziva izvedeno indeksiranje (*derivative indexing*), i indeksiranje pojmovima (*concept indexing*) ili indeksiranje dodjeljivanjem (*assignment indexing*).¹⁷ Indeksiranje riječima primjenjuje se samo na tekstualnu građu (knjige, članke i dr.), a indeksiranje ne-tiskane građe (realije i dr.) traži indeksiranje pojmovima. Većina autora kazala koristi oba ova pristupa rabeći za indeksiranje nazive izvedene iz teksta i/ili dodjeljujući nazive koji se ne nalaze u tekstu. Za svaki pristup potrebno je izraditi neku vrstu popisa naziva/tezaurusa da bi se izbjeglo gomilanje uputnica za sinonime i homografe, a u indeksiranju pojmovima potrebna je kontrola u svrhu postizanja dosljednosti pri dodjeljivanju naziva. U indeksiranju riječima rječnička kontrola provodi se tijekom procesa indeksiranja, a u indeksiranju pojmovima popis naziva za opća predmetna područja građe izrađuje se unaprijed.

Uz dvije razine indeksiranja - konceptualnu/pojmovnu razinu (analiza) i terminološku razinu (opis), prisutna su i dva načina indeksiranja - ručno i računal-

¹³ Tuđman, M. Nav. dj., str. 179.

¹⁴ Isto, str. 180.

¹⁵ International encyclopedia of information and library science, str. 169.

¹⁶ Pojmovi – jedinice znanja, svrstavaju se u kategorije i zastupaju entitete, a u kazalu su zastupljeni nazivima (terminima, stručnim nazivima, natuknicama, ključnim riječima, predmetnim jedinicama).

¹⁷ Iivonen, M.; K. Kivimäki. Common entities and missing properties : similarities and differences in the indexing of concepts. // Knowledge organization 25, 3(1998), 94.

no.¹⁸ Razvitkom informacijske tehnologije razvijeni su i računalni programi koji izabiru riječi iz teksta dokumenta i izlistavaju ih s odgovarajućim oznakama mjesta kao indeksne oznake.¹⁹ Neki od tih sustava prepoznaju korijen riječi, neki određuju izabrane riječi prema njihovoj sintaktičkoj poziciji ili prema odnosu s drugim riječima.²⁰ Naslove izvještaja, članaka, monografskih publikacija 'prevedene' u strojno čitljivi oblik računalo može skenirati te izabrati najznačajnije riječi i tiskati naslov tako da se svaka značajna riječ pojavljuje na određenom ključnom mjestu i da svi naslovi budu raspoređeni abecedno po značajnim riječima. Takva kazala mogu se brzo izraditi, a njihova korisnost ovisi o tome koliko su značajne riječi koje se javljaju u naslovu dokumenta/priloga.

Izrada kazala i/ili indeksiranje zasniva se na sljedećim međunarodno prihvaćenim *normama*:²¹

ISO 2788: 1986. Documentation. Guidelines for the establishment and development of monolingual thesauri

ISO 5127: 1983, 2001. Information and documentation. Vocabulary. Part 1: Basic concepts

ISO 5127: 1983. Information and documentation. Vocabulary. Part 6: Documentary languages

ISO 5127-3A: 1981. Information and documentation. Vocabulary. Section 3A: Acquisition, identification, and analysis of documents and data

ISO 5963: 1985. Documentation. Methods for examining documents, determining their subjects and selecting indexing terms

ISO 7154: 1983. Documentation. Bibliographic filling principles

¹⁸ Niz godina računalno se indeksiranje koristi za izradbu nekih oblika kazala koja čine nizovi termina (*string indexes*) kao, npr., PRECIS (the Preserved Context Index System), MACREX, CINDEK i dr.

¹⁹ Opsežnije o tome vidjeti u: Slavić, Aida. Automatsko predmetno označivanje : od računalno potpomognutog predmetnog označivanja do znalačkih sustava. // Predmetna obradba - ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Leščić i Jasna Petric. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 98-115.

²⁰ Jedno od prvih računalno izrađenih kazala bilo je kazalo permutiranih naslova poznato kao KWIC: keyword in context.

²¹ Opširnije o tim normama vidjeti, na primjer, u: Leščić, Jelica. Sadržajna analiza dokumenata : standardi, smjernice, pravila. // Godišnjak Gradske knjižnice i čitaonice Metel Ožegović 2(1998), 231-238.

Opsežnije vidjeti, na primjer, u: Leščić, Jelica. Sadržajna analiza dokumenata : standardi, smjernice, pravila. // Godišnjak Gradske knjižnice i čitaonice Metel Ožegović 2(1998), 231-238.

ISO 999: 1996. Information and documentation. Guidelines for the content, organization and presentation of indexes

U zemljama razvijenoga knjižničarstva djeluju *stručne udruge* autora kazala:²² Society of Indexers (Velika Britanija, utemeljeno 1957.), American Society of Indexers (od 1968.), Australian Society of Indexers (od 1976.) i Indexing and Abstracting Society of Canada/Société canadienne pour l'analyse de documents (osnovano 1977.), a u okviru IFLA-e djeluje, među ostalim sekcijama, i Sekcija za klasifikaciju i indeksiranje (IFLA Section on Classification and Indexing). Časopis *The Indexer* izlazi dva puta godišnje kao zajedničko izdanje britanskog, američkog, australskog i kanadskog društva autora kazala. Priznatim se autorima dodjeljuju godišnje nagrade: u Velikoj Britaniji Wheatley Medal (utemeljena 1960.), a u SAD-u Carrey Award (od 1977.) i Company Index Award (od 1979.).

4. Vrste kazala

Kazala se mogu izrađivati uz pojedine dokumente, npr. kazala sadržaja časopisa i dr., ili zasebno. Mogu uključivati osobna i obiteljska imena, korporativne i zemljopisne nazive, tehničke nazive, predmete/teme, zasebna djela, prve stihove pjesama, citate, kratice, akronime, brojeve, datume itd. U nastavku, ukratko će se opisati osnovne vrste kazala.

Opća kazala uključuju u jedan niz sve ili nekoliko gore navedenih kategorija.

Predmetna kazala omogućuju pristup sadržaju dokumenta/zbirke dokumenata po stručnom području/predmetu. Predmetne odrednice navode se u abecednom ili u stručnom redosljedu.

Kazala autora omogućuju pristup informacijama o dokumentima navedenim pod autorovim imenom. Mogu uključivati individualne i korporativne autore.

Kazala imena omogućuju pristup imenima sadržanim u dokumentima bilo da su to imena osoba, organizacija ili drugih živih ili neživih entiteta koji se prepoznaju po vlastitom imenu. Imena se mogu navoditi u jednom (istom) kazalu.

Kazala zemljopisnih naziva omogućuju pristup informaciji ili dokumentima putem naziva zemljopisnih mjesta.

Kazala naslova omogućuju pristup dokumentima ili citiranim dokumentima prikazujući, u jednom nizu, naslove dokumenata.

Kazala brojeva i kodova omogućuju pristup informaciji ili dokumentima po numeričkim oznakama, npr., po broju patenta, ISBN-u, datumu izrade i dr.

²² International encyclopedia of library and information science, str. 170.

5. *Predmetna*²³ kazala

Predmetna kazala najčešće su korištena vrsta kazala.²⁴ Prema Langu, predmetno označivanje izražavanje je sadržaja bibliografske dokumentacijske jedinice (dokumenta) nabranjem tema i aspekata tog sadržaja pomoću izraza (termina, pojmova) i sintaktičkih pravila dokumentacijskog jezika.²⁵ Tuđman u rječniku osnovnih pojmova ne navodi naziv *predmetno kazalo*.²⁶

Elementi predmetnoga kazala predmetne su jedinice kojima se izražava predmet dokumenta/zbirke dokumenata. Svaka predmetna jedinica u predmetnom kazalu sastoji se od predmetne odrednice, pododrednice i označitelja (ako su potrebni) i oznake mjesta.²⁷ Dani dokument može tražiti nekoliko predmetnih jedinica. Nakon izbora naziva sljedeći je korak oblikovati ih kao standardnu predmetnu odrednicu. *Standardizacija predmetnih odrednica* uključuje odluke o nazivima (imenice, izbor jednine/množine, korištenje verificiranih nomenklatura pojedinih predmetnih područja, prevođenje zastarjele terminologije u suvremenu i dr.) i njihovo bilježenje u normativnoj datoteci. *Označitelji i/ili predmetne pododrednice* izrađuju se zato da bi se: (a) pobliže odredio sadržaj predmetne odrednice i (b) načinila razlika među predmetnim jedinicama koje imaju istu odrednicu. Ako se izrađuju pododrednice, može se koristiti standardni popis pododrednica koji olakšava računalno indeksiranje i pretraživanje. *Oznaka mjesta* dodaje se predmetnoj odrednici i vodi pretraživača od jedinice kazala do indeksiranoga djela, njegova dijela ili stranice.

Funkcija predmetnoga kazala istodobno je sintetička i sindetička. Pri izboru točnih predmetnih jedinica i njihovim stavljanjem u međusobne odnose, autor kazala treba nastojati uključiti sve one jedinice za koje smatra da bi ih korisnik želio dobiti kao odziv na svoj upit. Da bi predmetno kazalo bilo učinkovito i udovoljilo potrebama onih koji traže predmetne informacije sadržane u dokumentu, jedinice kazala trebaju dopuštati različite korisničke pristupe. Dobro predmetno kazalo

²³ U nedostatku verificirane hrvatske terminologije knjižničarstva, termini '*predmet*', '*tema*', '*područje znanja*' u ovom se radu koriste kao istoznačnice.

²⁴ Iako su kazala stara koliko i tiskana djela, u početku su izrađivana samo za osobna imena; predmetna kazala prisutna su od 18. st. Javljaју se i kao konkordancije – indeksi pojavnosti riječi u pojedinim djelima. Opsežnije vidjeti, na primjer, u: Dujmović, D. Stvarna kazala u publikacijama iz kulture i umjetnosti. // *Predmetna obradba – ishodišta i smjernice* : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Leščić i Jasna Petric. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 166-184.

²⁵ Lang, F. H. Nav. dj., str. 284.

²⁶ Tuđman, M. Nav. dj., str. 161-229.

²⁷ U engleskim stručnim tekstovima na ovu temu rabi se termin '*locator*'. To je neologizam načinjen da bi se izbjegle moguće nejasnoće pri korištenju izraza '*uputa*' i '*unakrsna uputa*', jer '*locator*' je uputa na stranicu/dokument gdje se pojedini termin javlja, a izrazi '*uputa*' i '*unakrsna uputa*' imaju različit sadržaj.

omogućava i dobre rezultate pretraživanja: ako su predmetne odrednice u kazalu prikladne, oznake mjesta točne, a upute jasne i potpune, kazalo će postići najveći mogući odziv jedinica relevantan za korisničko pitanje. Nedostaci predmetnoga kazala mogu biti: izostavljanje važećih predmetnih jedinica, raspršenost srodnih termina, netočne uputnice, pogreške u svim vrstama jedinica, predmetne jedinice ne vode do predmeta dokumenta, nespecifični označitelji.²⁸

Na *opseg predmetnoga kazala* mogu utjecati sljedeći čimbenici: svojstva ili namjena dokumenata koji se indeksiraju/uz koje se izrađuje kazalo, te svrha indeksiranja, ovisno o korisnicima kojima je kazalo namijenjeno; ako se predmetno kazalo izrađuje za pojedina predmetna područja, to treba biti jasno naznačeno u uvodnoj napomeni uz kazalo.

Detaljnost, stil i izgled predmetnoga kazala trebaju biti dosljedni, tj. ono treba biti sastavljeno po logičnom, uravnoteženom i prepoznatljivom obrascu. Dosljednost se odnosi na količinu danih pojedinosti, uporabu nazivlja, potpodjele, inverziju, unakrsne upute, oznake mjesta te na stil i izgled predmetnoga kazala općenito, a postiže se ako se slijede načela indeksiranja, izrađuje normativna datoteka i koriste relevantni izvori naziva, na primjer, strukovni rječnici, za što je potreban pažljiv pregled, uređivanje i ispravljanje kazala. Ti su postupci bitni za postizanje dosljedne uporabe predmetnih odrednica i pododrednica/označitelja, točnosti unakrsnih uputa, oznaka mjesta i valjane uporabe interpunkcije.

Izvori podataka za predmetno kazalo sva su područja znanja sadržana u dokumentu. Naslovna stranica, posvete, popisi sadržaja, sinopsisi i sažeci na početku članaka ili poglavlja ne indeksiraju se, ali trebaju biti ispitani kao izvor mogućih korisnih podataka koji će se koristiti pri odabiru naziva za kazalo. Na početku kazala, ako je potrebno, treba biti dodana uvodna napomena koja objašnjava oblik i načela izrade kazala.

Izbor naziva koji će biti uključeni u kazalo ovisi o očekivanim potrebama korisnika i naravi dokumenata koji se indeksiraju. Odrednice trebaju biti određene toliko koliko je potrebno za pomoć korisniku i izabrane iz stručnog nazivlja upotrijebljenog u dokumentu, posebice u slučaju indeksiranja jednoga dokumenta ili, u slučaju indeksiranja zbirke, iz normativne datoteke. Jedan naziv treba se dosljedno rabiti za označivanje istog pojma. Ako za njega postoje istoznačnice, za druge nazive treba izraditi unakrsne upute. Pri indeksiranju dokumenata ili zbirki višestrukog autorstva posebno treba paziti da se pod jednom odrednicom okupe upute na naziv za koji su različiti autori uporabili različite izraze. S različitim načinom pisanja ili kraticama treba postupati kao s istoznačnicama. Ako se u ka-

²⁸ Bernier, C. L. Subject indexing. // Encyclopedia of library and information science 29(1980), 202-203.

zalu rabi zastarjelo ili posebno stručno nazivlje iz dokumenta koji se indeksira, to treba pobliže označiti dodavanjem naziva u suvremenoj uporabi, s "vidi" uputama s tog naziva. Antonimi (suprotnice) ne mogu se obrađivati bez upućivanja s jednoga na drugi, a svaki treba biti uključen u kazalo kao pojedinačna odrednica koja sadrži oba naziva. Od drugoga povezanog naziva treba izraditi unakrsnu uputu na cijeli naziv. Na homografe treba upozoriti dodavanjem označitelja.

Raspored jedinica predmetnoga kazala također treba biti utvrđen. Osim *abecednog*,²⁹ predmetno kazalo može imati *stručni raspored* - u okviru pojedinih predmetnih područja abecedni raspored - dok se *fasetno stručno kazalo* primjenjuje za uske tematske skupine. U *hijerarhijskom predmetnom kazalu* nazivi koji se koriste kao pododrednice često se ne pojavljuju kao samostalni nazivi u kazalu, a ako se pojavljuju, potrebno je izraditi unakrsne upute. Udvajanje naziva u kazalu nije ekonomično, unakrsne upute postaju glomazne i teško je osigurati dosljednost. Hijerarhijska struktura nije fleksibilna. Rezultat porasta informacija izradba je sustava za indeksiranje i sustava za pretraživanje koji se temelje na pojmovima, što je značilo radikalno odmak od hijerarhijskih predmetnih kazala. U *koordiniranom predmetnom kazalu* svaki naziv u kazalu neovisan je o drugim nazivima i služi kao jedinstvena, autonomna pristupnica svim relevantnim jedinicama u zbirci. Pretraživanje se može provesti korištenjem samo jednog naziva, ali se obično provodi kombinacijom (koordiniranjem) dva ili više naziva u složeni upit kojim se pretražuju samo one jedinice koje su zajedničke svim nazivima u upitu. Koordinirani sustavi indeksiranja dopuštaju dodavanje svakoga potrebnog pojma odnosno detaljnije indeksiranje, a korisnik može pretraživati po svakom nazivu.

5.1 Autor predmetnog kazala

Neprijeporna je važnost autora kazala čiju ulogu i zadatke treba pobliže odrediti. Prema jednoj od dostupnih definicija, autor je kazala "osoba koja se bavi indeksiranjem dokumenta. Pojmovi indeksir i klasifikator ponekad se preklapaju, kada se procesi indeksiranja i klasifikacije zbivaju istovremeno".³⁰

Autor kazala treba imati pristup potpunom tekstu dokumenta (korekturni otišak) i/ili dokumentima u njihovu konačnom obliku, a prije nego što pristupi indeksiranju treba znati sljedeće:

²⁹ Abecedni raspored predmetnog kazala najčešći je i u njega se, lakše nego u stručni raspored, mogu uključivati novi nazivi.

³⁰ Tuđman, M. Nav. dj., str. 179

- prepoznati značajne informacije u dokumentu,
- razlikovati informacije o predmetu od usputnih spominjanja predmeta,
- raščlaniti pojmove obrađene u dokumentu i načiniti niz predmetnih odrednica,
- postići da nazivi korišteni u kazalu odgovaraju korisnicima kazala koji putem kazala mogu brzo, jednostavno i učinkovito utvrditi jesu li informacije koje su im potrebne prisutne u dokumentu i/ili zbirci dokumenata,
- okupiti informacije o pojedinom predmetu raspršene u dokumentu,
- sintetizirati predmetne odrednice u predmetne jedinice u kazalu – ta sinteza treba biti zabilježena u *normativnoj datoteci*,³¹
- izraditi sustav uputa (“*vidi*”) koje korisnika kazala upućuju s neizabranih na izabrane predmetne odrednice u kazalu.

Autor kazala može izabrati između dvaju mogućih pristupa tekstu/dokumentu uz kojega treba izraditi predmetno kazalo: (a) može koristiti nazive iz rječnika danog dokumenta ili (b) može čitati izvorni dokument radi upoznavanja njegova sadržaja, izabirati pojmove o kojima se raspravlja u dokumentu i 'prevoditi' ih u najprihvatljivije nazive bez obzira na to jesu li oni istovjetni onima koje je koristio autor izvornog dokumenta.

Autor kazala treba biti nepristran i objektivan, i u izboru predmetnog područja i u izboru nazivlja. Njegovo znanje o načelima indeksiranja stečeno učenjem i praksom određuje kvalitetu i vrijednost kazala, a jednako je važno njegovo poznavanje jezika na kojem se kazalo izrađuje i predmetnog područja dokumenta, kao i kvalitete pomagala koja se koriste za indeksiranje.

5.2 Predmetna kazala uz klasifikacijske sheme

Potrebno je upozoriti na posebnu vrstu predmetnih kazala koja se javljaju uz opće klasifikacijske sheme. Takva kazala izražavaju sadržaj klasifikacijske sheme - klasifikacijske brojeve/kodove koji se rabe za označivanje sadržaja dokumenata u prirodnom jeziku (nacionalnom, ili dvojezično/višejezično), a u mnogim knjižničnim sustavima potvrdila su se kao pouzdano i ekonomično pomagalo pri obradi knjižnične građe i pri korisničkom pretraživanju bibliografskih baza podataka, nacionalnih bibliografija i dr.

To su kazala koja reorganiziraju stručni raspored pojedine klasifikacijske sheme u abecedni raspored. Pri tome se javljaju poteškoće jer se najopćenitije kla-

³¹ Zapisi u normativnoj datoteci izrađuju se u skladu s odredbama formata UNIMARC za pregledne kataložne jedinice i uputnice (UNIMARC/Authorities : universal format for authorities). Opsežnije vidjeti u: Willer, M. UNIMARC u teoriji i praksi. Rijeka : Benja, 1996.

sifikacijske sheme temelje na tradicionalnim akademskim disciplinama pa će se jedan naziv/predmet pojaviti u više disciplina. Abecedno predmetno kazalo služi kao ključ za pronalaženje predmeta/stručnih područja, daje dodatnu klasifikaciju i na jednom mjestu navodi stručne/predmetne skupine koje su rapršene u klasifikacijskoj shemi.³²

Indeksiranje se razlikuje od klasifikacije, ali s njom ima i dosta zajedničkih točaka. Razvitak Deweyeve i drugih decimalnih klasifikacijskih sustava bio je paralelan s razvitkom decimalnih, kodiranih i fasetnih tematskih sustava za indeksiranje. U posljednjih sto godina najviše je izrađivano predmetno kazalo koje se sastojalo od popisa naziva bez podjela ili s podjelama u jednostavnoj hijerarhijskoj strukturi s dvije ili tri razine podjele (glavna odrednica i označitelj ili glavna odrednica, pododrednica i označitelj) s nazivima ili frazama na svakoj razini koje su obično bile raspoređene u abecednom redoslijedu.

5.2.1 Verižno³³ indeksiranje

Verižno indeksiranje (*chain indexing*)³⁴ način je izrade abecednoga predmetnog kazala na djelomice automatizirani način iz niza uzastopnih podjela koje vode od opće do najspecifičnije razine koju treba indeksirati. Koristi se za izradu kazala uz klasifikacijske sheme i stručne kataloge i uza sva kazala koja su organizirana po predmetnim skupinama, čak i kad su one razvrstane abecedno. Niz podjela skoro se uvijek uzima iz klasifikacijske sheme, pa ova metoda indeksiranja nudi opći i specifičan pristup svim predmetnim područjima.

³² Stručni radovi o tome, na primjer: Buxton, A. B. Computer searching of UDC numbers. // Encyclopedia of library and information science 52(1993), 132-151.; Campochiaro, E.; F. Marcelli. Thesaurus and UDC classification : on integrated system of on-line indexing and retrieval of parliamentary information. // ISKO Conference 1. Darmstadt, 1990.; Möller, G. Automatic classification on the World Wide Web using Universal Decimal Classification. // International Online Information Meeting 23. London, 1999.; Nakamura, Y.; T. Ishikawa. Expert system for automatic UDC number assignment. // UDC essays for new decade. London : Aslib, 1990.; Riesthuis, G. J. A. Decomposition of UDC numbers and the text of the UDC Master Reference File. // ISKO Conference 5. Lille, 1998.; Riesthuis, G. J. A. Searching with words. // Extensions and corrections to the UDC 21(1999), 24-32.; Riesthuis, G. J. A. Thesaurification of the UDC. // ISKO Conference 1. Darmstadt, 1990.; Svenonius, E. Use of classification in online retrieval. // Library resources and technical services 27, 1(1983), 76-80.

³³ Izvor: Thompson, Anthony. Rječnik bibliotekarskih stručnih izraza. Zagreb : Školska knjiga, 1965. Str. 62.

³⁴ Više o verižnom indeksiranju vidjeti u: Newton, R. An introduction to chain indexing. <http://www2.rgu-ac.uk>

Ovaj način indeksiranja izravno je izveden iz Ranganathanove³⁵ teorije fasetne klasifikacije. U stručnom smislu potvrđeno je 1950. godine kada je *Britanska nacionalna bibliografija* (British National Bibliography – BNB) počela u svojim tjednim svescima koristiti *Deweyevu decimalnu klasifikaciju* i uz njih izrađivati abecedno predmetno kazalo temeljeno na verižnoj proceduri.

5.2.2 Univerzalna decimalna klasifikacija: predmetno kazalo

Univerzalna decimalna klasifikacija bila je prva knjižnična klasifikacijska shema koja se trebala koristiti i za informacijsko pretraživanje u online okruženju, a višejezične baze podataka i bibliografske službe smatraju da je ova klasifikacijska shema dobra zamjena za tezaursus/sustav ključnih riječi.³⁶

Abecedno predmetno kazalo uz UDK³⁷ sadrži nazive koji se koriste u tablicama, pa se shema može pretraživati i po brojevima UDK-a i po riječima, a njezina struktura omogućava korisniku listanje odnosno kretanje od općeg prema posebnom što je korisno i pri traženju informacija i pri prikazu rezultata pretraživanja. UDK se može na brojne načine koristiti kao izvor za predmetne rječnike u prirodnom jeziku ili može pomoći pri izradi tezaurusa – jednom kad je temelj tezaurusa dovršen, klasifikacija se može odbaciti i koristiti samo popis naziva, bez oznaka UDK-a, koji se stavljaju u međusobne odnose (uži, širi), asocijativne odnose (odnose srodnosti) i odnose ekvivalencije (jednakovrijedni nazivi: sinonimi, kvazisinonimi).

³⁵ S. R. Ranganathan izradio je (1925.) klasifikacijsku shemu poznatu pod nazivom *klasifikacija s dvotočkom* ili fasetna klasifikacija (Colon Classification - CC) kao prvu potpuno analitičko-sintetičku klasifikaciju. Za razliku od decimalnih klasifikacija u kojima je svaka glavna stručna skupina unaprijed podijeljena u niz podskupina, fasetna klasifikacija ima 26 osnovnih skupina označenih velikim/malim slovima abecede, arapskim brojevima i grčkim slovima delta - Δ i sigma - Σ. Skupine se povezuju dvotočkom. Uz glavne, postoje i 4 pomoćne tablice: opći izdvojeni elementi (npr., a - bibliografija; k - enciklopedija), naknadne opće podskupine koje se uz glavnu skupinu vežu dvotočkom ili zarezom, opće podskupine vremena i opće podskupine mjesta. Klasifikacija polazi od pet faseti kao pet osnovnih kategorija unutar kojih se mogu svrstati svi pojmovi, a to su: osobna obilježja, tvar, energija, prostor i vrijeme (*personality, matter, energy, space, time - PMEST*). Fasetna analiza postupak je nabiranja mogućih nizova značajki nekog predmeta koje mogu činiti osnovnu klasifikaciju nekog predmeta. Prema: Žuljević, Emir. Savremeni bibliotečki klasifikacioni sistemi. Sarajevo : Društvo bibliotekara Bosne i Hercegovine, 1988. Str. 140-153.

³⁶ Opsežnije o tome vidjeti u: McIlwaine, I. C. *Universal Decimal Classification : a guide to its use*. Haag : UDCC, 2000. Poglavlje 10: Indexing and retrieval with UDC, 202-227.

³⁷ UDC BS 1000M:1993, part I: Systematic tables, part II: Alphabetical subject index.

U višejezičnom internetnom okruženju *Univerzalna decimalna klasifikacija* pokazala se vrlo korisnom jer je dobro imati 'negdje' sačuvanu numeričku oznaku UDK-a u svrhu očuvanja izvornog značenja pojedinog pojma.³⁸

*Primjer*³⁹

Abecedni katalog 025.342
Čitanje 028
Čitaonice 027.9
Dječje knjižnice 027.625
Filmoteke 026.064
Financiranje knjižnica 021.9
Fonoteke 026.062
Informacijska služba 025.5
Katalogizacija 025.3
Kataložna pravila 025.31
Klasifikacija i indeksiranje 025.4
Knjižnice etničkih zajednica 027.63
Knjižnice i društvo 021.1
Knjižnice i korisnici 024

5.3 Primjeri

U nastavku, navode se obrazloženi primjeri izrade predmetnog kazala uza stručni časopis, zbornike radova sa stručnoga skupa i uz bibliografski popis izdanja. Sva se ova kazala izrađuju prije publiciranja dokumenata kojima su dodana, a predmetne odrednice navedene su u abecednom redosljedju.

³⁸ Prema: McIlwaine, I. C. Nav. dj., str. 227.

³⁹ Primjer je izvod iz abecednoga predmetnog kazala UDK-a, skupina 02 Knjižničarstvo (naziv – oznaka UDK-a) dvojezične (hrvatsko-engleske) *normativne datoteke UDK-a i pripadajućih predmetnih odrednica* koja se izrađuje u Knjižnici HAZU temeljem Međunarodnoga srednjeg izdanja UDK-a BS 1000M:1993. Ispis iz datoteke može biti hijerarhijski (oznaka UDK-a-naziv), abecedni (naziv-oznaka); kataložni ispis daje prikaz pojedinoga normativnog zapisa (UDK-naziv engl.-naziv hrv.-napomena-veze među nazivima: upute na srodne i/ili šire pojmove) i ispis po poljima formata UNIMARC/A.

5.3.1 *Vjesnik bibliotekara Hrvatske: predmetno kazalo*⁴⁰

Predmetno kazalo *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* uključuje predmetne jedinice za temu, osobno/obiteljsko ime, korporativni naziv, zemljopisni naziv i stvarni naslov/autor/naslov.⁴¹

Pri izradi primjenjuje se 'indeksiranje na izvoru' tj. "... pripremanje kazala za neki dokument prije njegova publiciranja tako da se prilaže uz tekst samog dokumenta".⁴²

Predmetno kazalo *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* izrađuje se od početka izlaženja časopisa⁴³ za svaki pojedini broj časopisa i kumulativno:⁴⁴ do sada su izrađena četiri kumulativna predmetna kazala za sljedeća razdoblja: 1(1950)-30(1987),⁴⁵ 31(1988)-35(1992),⁴⁶ 36(1993)-40(1997)⁴⁷ i 41(1998)-45(2002).⁴⁸ Prvo kumulativno kazalo obuhvatilo je prvih trideset godišta časopisa,⁴⁹ a u *Uvodnoj napomeni* navedena su osnovna načela izrade predmetnoga kazala:⁵⁰

- "brojevi iza predmetnice redni su brojevi bibliografskih jedinica na koje se odnosi dotična predmetnica
- gdje god je moguće koristi se kratica
- nazivi publikacija tiskani su kurzivom

⁴⁰ Za *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* izrađuju se, osim predmetnog kazala, i kazalo sadržaja (petogodišnja razdoblja, kronološki redoslijed), kazalo autora (u svakom pojedinom broju i kumulativno, abecedni redoslijed) i kazalo kratica.

⁴¹ Dodatno: izbor jednine/množine termina jezično je uvjetovan, a za pobliže označivanje pojedinih predmetnih jedinica koriste se označitelji; primjeri: osobno ime: Stipčević, Aleksandar; korporativni naziv: Vukovar-Gradska knjižnica; skup: HKD-skupština 32. Lovran, 2000.; zemljopisna odrednica: Hrvatska-knjižnični sustav; autor/naslov: *Sečić, Dora. Ivan Kostrenčić: prvi hrvatski...*; naslov: *Being along*; predmetna odrednica s označiteljem: Klasifikacija i klasifikacijski sustavi (kolegij), Knjižnice i intelektualna sloboda (izjava, 1999.)

⁴² Tuđman, M. Nav. dj., str. 180.

⁴³ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 1, 1-4(1950).

⁴⁴ *Kumulativna predmetna kazala* su ona u kojima je više zasebnih predmetnih kazala spojeno u jedno predmetno kazalo, a *skupna predmetna kazala* su ona gdje se više zasebnih predmetnih kazala objavljuje zajedno, ali kao odvojeni abecedni nizovi.

⁴⁵ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 35, 1-2(1992).

⁴⁶ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 36, 1-4(1993).

⁴⁷ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 41, 1-4(1998).

⁴⁸ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 1-2(2003).

⁴⁹ Urednica Nada Gomerčić.

⁵⁰ Vidjeti: Bulbuk, Zoran. Uvod [u Kazalo sadržaja VBH 1(1950)- 30(1987)]. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 35, 1-2(1992), XVI; doprinos utvrđivanju načela izradbe predmetnoga kazala dala je i Tatjana Aparac-Jelušić.

- institucije (pa i nacionalne institucije poput nacionalnih knjižnica) navedene su pod imenom grada u kojemu se nalaze
- konferencije, kongresi, simpoziji, skupštine itd. nalaze se pod svojim imenom, ako nisu pod egidom neke institucije (IFLA, HBD i sl.)
- vrste knjižnica nalaze se pod svojim imenom (npr. Narodne knjižnice a ne Knjižnice, narodne), a za ostale se pojmove rabi inverzija (npr. Bibliografije, nacionalne)”.

Ova načela, uz manja odstupanja i dopune, zadržana su i u kasnijim pojedinačnim/kumulativnim kazalima *Vjesnika bibliotekara Hrvatske*.

Sindetički sustav (tj. sustav uputa i veza među nazivima) sadrži upute: s neusvojenih na usvojene nazive u kazalu; s punih oblika naziva na kratice/akronime, s izvornih oblika naziva ustanova na njihov usvojen naziv na hrvatskom jeziku; s izvornog redoslijeda naziva ustanova koje se vode pod mjestom na oblik pod kojim se nalaze u kazalu, tj. mjesto-naziv ustanove; te s inverznog redoslijeda na prirodni redoslijed i obrnuto, ovisno o usvojenom obliku.

Za skupove se bilježi redni broj, mjesto i godina održavanja, a podređena korporativna tijela odvajaju se zarezom.

Sažeto, tim se pravilima utvrđuje da se prednost daje poznatim kraticama, da se kongresi i drugi skupovi navode pod svojim nazivom ili pod nazivom ustanove koja ih je održala, a vrste knjižnica pod svojim nazivom u prirodnom redoslijedu, a ne u inverziji. Naslovi publikacija koje su predmet prikaza ili rasprave u člancima navode se u kurzivu, a brojevi (oznake mjesta) iza predmetne odrednice brojevi su bibliografskih jedinica u kazalu sadržaja, odnosno oznake stranice na kojoj se dani naziv i/ili predmetna informacija izražena nazivom javlja u tekstu.

Kumulativno predmetno kazalo za petogodišnje razdoblje izlaženja časopisa prigoda je za ujednačivanje nazivlja. S obzirom na to da se nazivi u predmetnom kazalu temelje na tekstu članaka, tek je u kumulativnom kazalu moguće uočiti promjene terminologije i provesti njezino ujednačivanje. Potreba za hrvatskim terminološkim rječnikom knjižničarstva i srodnih područja sve je izraženija.

*Primjer*⁵¹

A
Active Server Page
Vidi: ASP
ADAM (predmetni direktorij) 90
AGRIS 174
AII Engineering Web Index 93

⁵¹ Primjer je izvadak iz predmetnog kazala uz *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 44, 1-4(2001).

Aitchinson, J.; A. Gilchrist; D. Bawden.
Thesaurus construction and use: a
practical manual 214-215
AII Engineering Web Index 93
Albrechtsen, H. 136
ALP 24
Alta Vista (informacijski servis) 85
Analitičko sintetičke klasifikacije
Vidi: Klasifikacijski sustavi
-analitičko-sintetički
ANSI/NISO 184
APUPA pattern 27

5.3.2 Arhivi, knjižnice, muzeji: zbornik radova 1-4: predmetno kazalo⁵²

Predmetno kazalo uza zbornik radova 4. seminara *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* primjer je kumulativnog predmetnog kazala: u jednom abecednom nizu navodi predmetne jedinice koje označavaju područja razmatranja, teme/podteme, osobna/obiteljska imena, korporativne nazive, zemljopisne nazive, naslove pojedinih dokumenata/radova, pravnih akata i projekata koji su predmet razmatranja objavljenih u zbornicima.⁵³

Predmetnim odrednicama dodane su, po potrebi, pododrednice i/ili označitelji. Svako predmetnoj jedinici kazala pridružena je oznaka mjesta, tj. oznaka zbornika (skupa) i broj stranice/stranica na kojoj/kojima je navedena. Naslovi članka, časopisa i prikazanih publikacija navedeni su kurzivom. Kazalo ima sintetički sustav – uz neusvojene oblike naziva nije navedena, kao ni u ostalim prikazanim predmetnim kazalima, oznaka mjesta.

*Primjer*⁵⁴

Normativna kontrola 1:225-254
-pojmovnik 1:236-239
NSK Zagreb

⁵² Kazalo je objavljeno u zborniku 4. seminara *Arhivi, knjižnice muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredile Mirna Willer i Tinka Katić*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 249-285.

⁵³ AKM-seminari održani su kako slijedi: 1(1997.), 2(1998.), 3(1999.), 4(2000.).

⁵⁴ Primjer je preuzet iz zbornika 4. seminara *Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture / uredile Mirna Willer i Tinka Katić*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 249-285.

Vidi: Zagreb
-Nacionalna i sveučilišna knjižnica
Obvezni primjerak 2-3:116-119, 4:41-56
-Australija 2-3:118
Od riječi do riječi (projekt) 4:227, 229
Online Public Access Catalogue
Vidi: OPAC
OPAC 1:69-80; 2-3:38, 142,151; 4:60, 95-102
Osijek oko 1900-te (izložba) 2-3:190
SELGEM (programski paket za obradu muzejskih predmeta) 2-3:72
Slavić, Aida 1:89
Vinaj, Marina 2-3:190

5.3.3 *Popis izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1986.-2000.: predmetno kazalo*

Predmetno kazalo uz *Popis izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1986.-2000.*⁵⁵ strojno je generirano kazalo (CDS/ISIS, WIN sučelje)⁵⁶ koje objedinjuje u jedan abecedni niz osobna/obiteljska imena i zemljopisne nazive iz naslova radova/članaka/priloga u zbornicima. Temelji se na *normativnoj datoteci osobnih/obiteljskih imena* i *normativnoj datoteci zemljopisnih naziva* koje su izrađene temeljem *Univerzalne decimalne klasifikacije*,⁵⁷ *Tablica 1e: Opće pomoćne oznake za mjesto* i sadrži oznake UDK-a i pripadajuće nazive u prirodnome jeziku. Prednost je dana usvojenome hrvatskom obliku zemljopisnog naziva⁵⁸ (kada postoji), izvornom obliku osobnog/obiteljskog imena,⁵⁹ odnosno latiniziranom obliku imena starijih autora.⁶⁰

Nema uputnog sustava, a pojedinim su predmetnim odrednicama, u svrhu poboljšanja njihove preciznosti i informativnosti, dodani označitelji. Oznaka mjesta sadrži oznaku naslova/niza izdanja i oznaku sveska.

⁵⁵ *Popis izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti : 1986.-2000. / izradio Aco Zrnić ; ur. Dora Sečić. Zagreb : HAZU, 2001.*

⁵⁶ Računalna/programska podrška tvrtke LabTera iz Zagreba (Maja Cvitaš).

⁵⁷ UDC BS 1000M:1993.

⁵⁸ Djelomice temeljem: Verona, E. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986. III.3.157.*

⁵⁹ Temeljem: Verona, E. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice, III.2.*

⁶⁰ Temeljem: Verona, E. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice, III.2.3.*

*Primjer*⁶¹

Amazona (država) 133-024
Arpadovići (dinastija) 101-410
Asseria (liburnska općina) 010-026, 010-30, 017-009
Benc-Bošković, Katica 009-015
Črnkovec (vodocrpilište) 017-008
Dunav (Hrvatska) 027-008, 027-10
Đurkovina (spilja) 001:03-022
Eliot, Thomas Stearns 128-014, 129-187, 129-240
Epetio (nekropola) 030-005
Frankopan (obitelj) 10-395-01

6. Zaključak

Kazalo je pomagalo – potrebna komunikacija između informacije – zbirke dokumenata i/ili dokumenta samog i korisnika koji trebaju informacije sadržane u dokumentu/dokumentima. Dobro kazalo omogućava optimalne rezultate pretraživanja: ako su jedinice u kazalu odgovarajuće, označitelji točni, a oznake mjesta, upute i napomene jasne i potpune, kazalo će biti učinkovito sredstvo za pronalaznje informacija. Međunarodno prihvaćena pravila za izradu kazala, normativne datoteke predmetnih jedinica, formati za strojno čitljivo indeksiranje i računalna podrška uveliko su unaprijedili izradu kazala, te na njima, u svrhu stalnog poboljšavanja njihove učinkovitosti, treba i dalje ustrajno raditi.

LITERATURA

Bernier, Charles. L. Subject indexing. // Encyclopedia of library and information science 29(1980), 191-205.

Bulbuk, Zoran. Uvod Šu Kazalo sadržaja VBH 1(1950)- 30(1987Ć. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 35, 1-2(1992), XV-XVI.

Buxton, A. B. Computer searching of UDC numbers. // Encyclopedia of library and information science 52(1993), 132-151.

⁶¹ Primjer je izvadak iz predmetnog kazala (osobe i zemljopisni pojmovi spomenuti u naslovu) uz Popis izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti : 1986.-2000.

VJESNIK BIBLIOTEKARA HRVATSKE 46, 3-4(2003)

Campochiaro, E.; F. Marcelli. Thesaurus and UDC classification : on integrated system of on-line indexing and retrieval of parliamentary information. // ISKO Conference 1. Darmstadt, 1990.

Četvrti seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture : zbornik radova / uredile Mirna Willer i Tinka Katić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

Dujmović, Dubravka. Stvarna kazala u publikacijama iz kulture i umjetnosti. // Predmetna obradba – ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Leščić i Jasna Petric. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 166-184.

Encyclopedia of library and information science. New York : Marcel Dekker, 1968-

Hrvatski jezični savjetnik. Zagreb : Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje [etc.], 1999.

Iivonen, M.; K. Kivimäki. Common entities and missing properties : similarities and differences in the indexing of concepts. // Knowledge organization 25, 3(1998), 90-102.

International encyclopedia of information and library science. London : Routledge, 1997.

Lancaster, Frederik Wilfrid. Indexing and abstracting in theory and practice. 2nd ed. Champaign, Ill. : Graduate School of Library and Information Science, 1998.

Lang, F. H. Inhaltserschliessung. // Laispien, Klaus et al. Grundlagen der praktischen Information und Dokumentation. München : Saur, 1980.

Leščić, Jelica. Sadržajna analiza dokumenata : standardi, smjernice, pravila. // Godišnjak Gradske knjižnice i čitaonice Metel Ožegović 2(1998), 231-238.

McIlwaine, I. C. Universal Decimal Classification : a guide to its use. Haag : UDCC, 2000.

Mikačić, Mira. Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1996.

Möller, G. Automatic classification on the World Wide Web using Universal Decimal Classification. // International Online Information Meeting 23. London, 1999.

Nakamura, Y.; T. Ishikawa. Expert system for automatic UDC number assignment. // UDC essays for new decade. London : Aslib, 1990.

Newton, R. An introduction to chain indexing. <http://www2.rgu-ac.uk>

The oldest printed indexes. // *The Indexer* 15, 2(1986), 73-82.

Popis izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti : 1986.-2000. / izradio Aco Zrnić ; ur. Dora Sečić. Zagreb : HAZU, 2001.

Predmetna obradba - ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Leščić i Jasna Petric. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998.

Riesthuis, G. J. A. Decomposition of UDC numbers and the text of the UDC Master Reference File. // *ISKO Conference 5*. Lille, 1998.

Riesthuis, G. J. A. Searching with words. // *Extensions and corrections to the UDC* 21(1999), 24-32.

Riesthuis, G. J. A. Thesaurification of the UDC. // *ISKO Conference 1*. Darmstadt, 1990.

Rotham, J. Index, indexer, indexing. // *Encyclopedia of library and information science* 11(1974), 286-299.

Slavić, Aida. Automatsko predmetno označivanje : od računalno potpomognutog predmetnog označivanja do znalačkih sustava. // *Predmetna obradba – ishodišta i smjernice : zbornik radova / uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Leščić i Jasna Petric*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 1998. Str. 98-115.

Soergel, Dagobert. *Indexing languages and thesauri*. Los Angeles : Melville Publishing Company, 1974.

Svenonius, E. Use of classification in online retrieval. // *Library resources and technical services* 27, 1(1983), 76-80.

Thompson, Anthony. *Rječnik bibliotekarskih stručnih izraza*. Zagreb : Školska knjiga, 1965.

Tuđman, Miroslav. *Obavijest i znanje*. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 1990.

Verona, Eva. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga : prvi dio : odrednice i redalice*. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1986.

Wellisch, Hans H. *Indexing from A to Z*. 2nd ed. New York : H. W. Wilson, 1996.

Willer, Mirna. *UNIMARC u teoriji i praksi*. Rijeka : Benja, 1996.

Žuljević, Emir. *Savremeni bibliotečki klasifikacioni sistemi*. Sarajevo : Društvo bibliotekara Bosne i Hercegovine, 1988.